

08 feb Toen het vmbo nog een BBL-structuur had

Toen ik in 1986 als inspecteur begon bij de directie Landbouwonderwijs liep Joop Nas nog wel eens door de gang. Hij was net weg toen ik kwam. Er was in de loop van de tijd veel veranderd en daar kon hij grandioos over verhalen. Voor mij had Joop iets magisch, hij was de man die persoonlijk mijn toekenning van studietoelagen ondertekende die ik vanaf 1964 kreeg. De directie LO deed dat zelf in die tijd. Maar Joop gaat nog verder terug. In het Maandblad¹ nr. 7 van maart 1959 schrijft de heer Nas over de gevolgen van de veranderde Leerplichtwet voor het lager landbouwonderwijs. Het lager landbouwonderwijs groeit in die tijd naar een leerplan met 5-5-4-3 lesdagen per week. Het was 2-5-1-1-1, maar door verlenging van de leerplicht tot de 15^e verjaardag verandert ook de structuur van het onderwijs. Als overgangmaatregel was er een 5-4-3 leerplan dat aansloot bij de zevende klas van het lager onderwijs van toen.

In het jargon van 2008 zouden we zeggen dat het vmbo een BBL-structuur had. Het tweede leerjaar was in 1958 voltijds en de andere vier leerjaren een dag in de week. Goudswaard (1986: 244) schrijft daarover in Agrarisch Onderwijs dat de school opleidde voor het beroep. De school had daarnaast een belangrijke brugfunctie naar de land- en tuinbouwwinterscholen, die zestienjarigen rekruteerden. De lessen werden gegeven door een onderwijzer met de acte lager onderwijs en de bijactes of t. De praktijklessen op de school waren zeer praktisch, vaak op bedrijven.

In wezen heeft dit type landbouwonderwijs lang standgehouden; het bestond sinds 1921. In 1946 waren er 127 scholen met gemiddeld 100 leerlingen. Een kleine minderheid van de boeren en tuinders volgde deze opleiding; de meeste gingen direct aan het werk. Nas wijst in zijn artikel uitvoerig op de plicht van ouders om hun kinderen naar school te sturen.

Er is heel veel veranderd in vijftig jaar. De leerlingen die na de tweede wereldoorlog naar het lager land- en tuinbouwonderwijs gingen, zijn dezelfde segment uit het geboortecohort als het segment dat na de eeuwwisseling – zij het op latere leeftijd – zich aanmeldt voor hbo-studies. De leerlingen in de banen hebben bovengemiddelde interesse en studievastheden. Ik denk dat dit kenmerk van het onderwijs van toen als eerste het vergelijken met de situatie nu zo moeilijk maakt. Een tweede kenmerk is dat in de tijd van de wederopbouw kinderen om zich heen zagen dat er voor de primaire levensbehoeften hard gewerkt moest worden. Door de enorm gestegen welvaart zien de kinderen van nu volwassenen om zich heen die vooral bezig zijn met zelfrealisatie. En volwassenen kunnen wel uitleggen wat voor een opleiding zij gevolgd hebben, maar slechts met grote moeite met welk werk ze hun geld verdienen.

Nu anno 2008 vluchten uit het segment voor de theoretische leerweg leerlingen terug naar de mavo. Nostalgie? Ik denk van niet. De verschillen in motivatie, interesse en capaciteiten zijn groot in het segment dat 60% van het cohort omvat. De groep uit dit segment die het minst voor algemeen vorming te porren is, zou het volgens mij niet moeten krijgen. Zij mogen van mij ook vluchten, maar dan naar een vmbo met een BBL-structuur. Een school waar de beroepsvorming voorop staat. Waar leerlingen ervaren wat plezier in werk is. Werk waaraan zij realiteitszin, motivatie en identiteit kunnen ontleenen. Een school waar leerlingen op 16 jarige leeftijd een niveau 1, 2 en soms een niveau 3 kwalificatie zouden kunnen halen. In de (leerplicht-)jaren die daarop volgen kan die opleiding verdiept worden met een beroepsdiploma op een hoger niveau. Of met een tweede diploma in een andere richting. Of, als de leerling generieke abstractie interessant is gaan vinden, kan hij alsnog kiezen voor vorming met algemeen vormende vakken.

Deze aanpak zou recht doen aan de behoefte van deze groep om op basis van werk in praktijksituaties zijn eigen realiteitszin, motivatie en (beroeps)identiteit te verwerven. Voor sommigen blijft het daarbij. Voor anderen is dit een noodzakelijke stap om de betekenis van een abstract leerprogramma te zien en aan te kunnen. De leeftijdsgroep van 16 – 20 jaar geniet (tot op zekere hoogte) dit privilege al in aoc's en roc's die de beroepspraktijkvorming aanbieden als grondslag voor theoretisch leren. Waarom zou het voor de leeftijdsgroep 12 – 16 jaar geen structuurkenmerk van het stelsel mogen zijn? Inspectierapporten die aantoonen dat de taal- en rekenvaardigheid van veel praktisch ingestelde leerlingen in deze leeftijdsgroep gedurende vier jaar achteruit ging, geven aan dat een andere invalshoek winst belooft.

Als onderwijs het beste uit mensen haalt, zal het per definitie de verschillen tussen mensen vergroten. In zo'n situatie zijn de beste kansen niet geborgd met het zelfde aanbod voor ieder, maar met een passend aanbod per doelgroep. Dat wil zeggen, aanbod dat optimaal werkt bij de doelgroep.

Tot op zekere hoogte is er nu een passend aanbod voor 12 – 16 jarigen. Het vmbo en zijn leerwegen, de havo en het vwo zijn tempodifferentiaties van algemene vorming. Een vergelijk met een leerjarenladder leert dat vwo meer dan twee keer zo snel de abstracties aanbiedt als het vmbo.

Het zou een stap vooruit zijn als naast tempodifferentiatie, ook de beroepsvorming in plaats van de algemene vorming passend bij de doelgroep aangeboden zouden kunnen worden. Dat algemene vorming (bijvoorbeeld als het niets uithaalt) niet altijd het primaat krijgt. Dat de beroepsvorming het primaat krijgt als leerlingen dat meer plezier geeft en hogere zelfrealisatie biedt. Dit is geen pleidooi voor het land- en tuinbouwonderwijs van 1945, dat is niet meer te reproduceren omdat de doelgroep van toen nu hbo volgt. De motivatie die toen vanzelfsprekend was, wordt nu een onderdeel van het programma. Sterker nog het ontwikkelen van motivatie wordt de basis van het programma. Dat kan alleen lukken als de merkwaardige *gelijke avo-kansen ideologie* waar onder andere Ad Verbruggen en BON zich sterk voor maken, voor de praktische doelgroep helemaal van tafel gaat. Joop Nas zou dat hebben gebillijkt.

¹ In het retrospectief van mei 2006 is informatie gegeven over het Maandblad.